

211. Bijbelstudie over JEFTA'S GELOFTE NEDER YIF'TACH

נדר יפתח

Deel 1: De veldtocht tegen de Amonieten

Op de vooravond van Yom Kipur [de Grote Verzoendag] wordt vóór het begin van het eigenlijke hoofdgebed staande het נדר כל Kol Nidrei opgezegd, niet in het Hebreeuws, maar in het Aramees. Deze naam is ontleend aan de openingswoorden en betekent “alle geloften”. Het woord נדר Nidrei is het meervoud van נדר neder [gelofte]. In deze plechtige verklaring, die nog voor de verwoesting van de Tempel is ontstaan, verklaart men in de sefardische versie dat alle onbezonnen geloften aan de Eeuwige die men in het afgelopen jaar op zich genomen heeft en in de ashkenanische versie die men het komende jaar tot de volgende Yom Kipur eventueel zal afleggen geen enkele waarde zullen hebben en bij voorbaat al ongeldig zullen zijn.

Het doel van deze verklaring is om preventief de zonde te vermijden van het breken van geloften aan G'd die men bij nader inzien niet kan nakomen. Met dit gebed verzoekt men de Eeuwige om nietigverklaring van alle ondoordachte geloften en verplichtingen die men zichzelf heeft opgelegd. Het gaat hierbij nadrukkelijk om geloften jegens de Eeuwige, maar niet jegens anderen. Ze zullen dus met terugwerkende kracht worden geannuleerd alsof ze nooit hebben plaatsgevonden. Dit geldt echter uitsluitend voor onbezonnen, ondoordachte geloften, die men gedachteloos heeft afgelegd, zonder over de gevolgen daarvan nagedacht te hebben en waar men achteraf spijt van heeft.

De Nederlandse vertaling van het Kol Nidrei-gebed luidt als volgt: *“Alle geloften, namelijk de verbintenissen, de onthoudingen, de verplichtingen, de vaststellingen, de plichten en de eden, die wij beloven, zweren, onszelf opleggen en binden op onze ziel, vanaf deze Yom Kipur tot de Yom Kipur van het volgend jaar verklaren wij nu reeds te berouwen. Wij hebben spijt daarvan! Laat ze allemaal nietig, ongeldig, geannuleerd, gestopt, ontbonden en niet van kracht zijn, niet gelden ze en niet blijven ze overeind. Onze geloften zijn geen geloften, onze eden geen eden!”*

Waarom beginnen de Joden wereldwijd hun heiligste dag van het jaar met deze woorden? Het voornaamste doel ervan is hun verlangen om vergeving te vragen voor geloften die ze niet konden of kunnen houden en te proberen het nieuwe jaar met een schone lei te beginnen door te erkennen dat wij als mensen onvolmaakt zijn en deze avond gebruiken om onze beperkingen en fouten toe te geven. Vandaar dat de samenkomst ook afgesloten wordt met de וידוי Vidui, de collectieve zondebelijdenis, die ze niet alleen voor zichzelf, maar ook plaatsvervangend voor de hele mensheid uitspreken.

Natuurlijk moeten wij iedere dag de Eeuwige om vergeving voor onze zonden vragen, maar bij het begin van Yom Kipur heel in het bijzonder, want dit is immers een dag van berouw en verootmoediging, die door de Eeuwige zelf is opgedragen. De zonden kunnen ons alleen maar vergeven worden door oprecht berouw en verzoening. Dit vereist echter wroeging, verandering van gedrag en de vastbeslotenheid niet in herhaling te vervallen. Dat geldt niet alleen voor onze zonden, maar ook voor het afleggen van ondoordachte geloften met niet te voorziene gevolgen. De הפטרה Haftara [schriftlezing uit Jesaja 58] op de Grote Verzoendag leert ons daarom, dat de uiterlijke rituele verootmoediging totaal waardeloos is, wanneer deze niet gepaard gaat met een verandering in ons gedrag ten opzichte van de Eeuwige en ten opzichte van onze medemens. Dat wil dus zeggen, dat met het Kol Nidrei-gebed weliswaar alleen de geloften worden herroepen, die men in een opwelling aan de Eeuwige heeft afgelegd, maar dat men eigenlijk aan niemand iets moet beloven wat men niet waar kan maken.

Waar komt de traditie van het Kol Nidrei-gebed eigenlijk vandaan? Waarop is de plechtige verklaring gebaseerd, waarin men van te voren al zegt dat alles wat men het komende jaar aan de Eeuwige zal beloven, bij voorbaat al niet rechtsgeldig is? Een directe aanleiding hiervoor vinden wij in het boek שופטים Shof'tim [Richteren] met het afschuwelijke verhaal van Yif'tach

[Jefta], die in ruil voor de overwinning in de strijd tegen de Amonieten de נדר neder [gelofte] aan de Eeuwige heeft gedaan dat het eerste levende wezen dat hem bij behouden thuiskomst vanuit zijn huisdeur tegemoet komt als brandoffer zal worden gebracht. Deze vage, domme en ondoordachte gelofte, waarbij het offer niet letterlijk benoemd werd, maar aan de toeval werd overgelaten, resulteerde uiteindelijk in het offeren van zijn eigen dochter! Om een dergelijke tragedie te voorkomen bestond in bijbelse tijden al de mogelijkheid om door de hogepriester van onzinnige geloften ontslagen te worden wanneer men zich realiseert, dat het onmogelijk is om de gedane gelofte te vervullen, en in latere tijden het ritueel van התרת נדרים hatarat nedarim, de nietigverklaring van geloften voor een בית דין beit din, een religieuze rechtbank van drie rabbijnen.

De gelofte van Yif'tach en de tragische gevolgen daarvan vinden wij in hoofdstuk 11 van het boek שופטים Shof'tim [Richteren], maar het verhaal zelf begint eigenlijk al in het daaraan voorafgaande hoofdstuk 10. Om te kunnen begrijpen hoe het komt dat uitgerekend een ממזר mam'zer [bastaard, kind uit een verboden relatie] als leider en zelfs als richter van het volk Israël werd aangesteld en wat ertoe geleid heeft dat hij zijn noodlottige gelofte heeft afgelegd zullen we het hele verslag in beide hoofdstukken vers voor vers nader doornemen. Tenzij anders vermeld maak ik in deze bijbelstudie gebruik van de Tanach, de Joodse versie van de NBV, met de Hebreeuwse namen echter in de internationale spelling.

שופטים Shof'tim [Richteren] 10:6

“Weer deden de Israëlieten wat slecht is in de ogen van de Eeuwige: weer begonnen ze de Ba'als en de Astartes te vereren, en ook de goden van Aram, Tzidon en Moav en de goden van de Amonieten en de Filistijnen. Ze keerden de Eeuwige de rug toe en dienden Hem niet meer!”

Het lange inleidingsgedeelte in hoofdstuk 10 toont aan, dat de omvang van de afval van het ware geloof aanzienlijk was toegenomen. Het hele boek Richteren beschrijft een soort kringloop, een cirkelgang van Israëls ongehoorzaamheid aan en afval van G'd, Zijn straf door middel van vijandelijke invasies en onderdrukking, Israëls smeekbeden om hulp, het sturen van een richter als redder en bevrijder, vervolgens rust en vrede in het land, waarna de Israëlieten opnieuw de fout ingaan en afvallig worden. Het lijkt wel een tijdslus, want de geschiedenis blijkt zich steeds te herhalen en het volk Israël schijnt het nooit te leren dat ontrouw aan G'd tot rampspoed, overheersing, onderdrukking en uitbuiting door andere volken leidt, maar dat inkeer en berouw redding en voorspoed tot gevolg hebben. De hele richterperiode was een neerwaartse spiraal, een toenemende neergang, want het werd van kwaad tot erger. De uitvoeriger opsomming van Israëls afgoderij in hoofdstuk 10:6 laat zien dat de afval inmiddels ernstiger is geworden dan in voorgaande gevallen.

De Israëlieten keerden zich opnieuw van de Eeuwige af en vereerden wederom de afgoden. Toch in tegenstelling tot eerdere periodes van afval dienden ze nu niet meer alleen Ba'al en Ish'tara en de goden die daarbij hoorden, maar daarnaast ook nog de lokale goden van de Arameeërs, Tzidoniërs, Moabieten, Amonieten en Filistijnen. De belangrijkste en bekendste god van de Amonieten was Moloch, in het Hebreeuws Molech, die kinderoffers eiste. Het is alsof ze het deden om bij de naburige volken een wit voetje te halen en zich welgevallig bij hen te maken om zo de vrede met hen te bewerkstelligen. Maar ze werden hierin lelijk teleurgesteld, want door het rechtvaardige oordeel van de Eeuwige zijn juist deze volken waarmee ze vriendschappelijke banden wilden aangaan hun vijanden en onderdrukkers geworden. Het is al erg genoeg dat de Israëlieten de vreemde goden gingen dienen, maar het ergste is, dat ze hun eigen G'd, de G'd van Israël, geheel hadden verworpen!

שופטים Shof'tim [Richteren] 10:7-8

“De Eeuwige ontstak in woede en leverde hen uit aan de Filistijnen en de Amonieten. Nog datzelfde jaar begonnen zij Israël te knechten en te knevelen: achttien jaar lang onderdrukten ze de Israëlieten die aan de overkant van de Jordaan woonden, in Gil'ad, het gebied dat ooit aan de Emorieten had toebehoord!”

Hun hernieuwde afval kon ook deze keer natuurlijk niet zonder gevolgen blijven en zo leverde de Eeuwige de Israëlieten over aan de Filistijnen, die hen vanuit het zuidwesten aanvielen en de Amonieten vanuit het noordoosten. Zo werden zij in de tang genomen en van twee kanten tegelijk verdrukt en zij hadden het zwaar te verduren, achttien jaar lang!

De Amonieten ofwel in het Hebreeuws B'nei Amon genaamd, stamden volgens בראשית B'reshit [Genesis] 19:38 af van Lot. De Amonieten begonnen de stammen aan de andere kant van de Jordaan de onderdrukken, omdat die voor hen de dichtstbijzijnde waren, maar ook omdat zij hun hele gebied voor zichzelf opeisten. Dat was echter onterecht, want Israël had geen enkel stukje land ooit van de Amonieten afgepakt omdat de Eeuwige hen dat destijds nadrukkelijk verboden had: *“Van het land van de Amonieten geef ik je niets in bezit; ik heb het aan de nakomelingen van Lot in eigendom gegeven!”* (דברים D'varim [Deuteronomium] 2:19). Daar hebben de Israëlieten zich aan gehouden zoals Moshe [Mozes] in vers 37 heeft bevestigd: *“De Eeuwige, onze G'd, liet ons over dit hele gebied zegevieren. Maar het land van de Amonieten, het hele stroomgebied rond de bovenloop van de Yaboq [Jabbok] en de steden in de bergen, hebben we ongemoeid gelaten, want die gebieden had de Eeuwige, onze G'd, ons ontzegd!”*

Over de gebieden, die zij wel van de Emorieten en de reusachtige Rafaieten hadden veroverd, zei Moshe: *“Wij hebben dat land in bezit genomen, en ik heb het gebied met alle steden vanaf Aro'er op de rand van het Arondal tot halverwege het bergland van Gil'ad [Gilead] toegewezen aan de stammen R'uven [Ruben] en Gad. De rest van Gil'ad en heel Bashan, het rijk van Og, het hele gebied van Ar'gov, heb ik aan de helft van de stam M'nashe [Manasse] toegewezen!”* (דברים D'varim [Deuteronomium] 3:12-13). - *“Daarop gaf Moshe [Mozes] aan de Gadieten en de Re'uvenieten [Rubenieten] en aan de helft van de stam M'nashe [Manasse], de zoon van Yosef [Jozef], het rijk van koning Sichon van de Emorieten en het rijk van koning Og van Bashan - alle steden binnen de landsgrenzen en al het gebied rondom de steden!”* (במדבר B'mid'bar [Numeri] 32:33).

De gebieden van deze beide koninkrijken die de Israëlieten in bezit kregen behoorden dus helemaal niet tot het gebied van de Amonieten, dat zich ten oosten van het rijk van Sichon en ten zuidoosten van het rijk van Og bevond. Er kan dus historisch gezien geen sprake van zijn dat de Amonieten dit gebied konden claimen, dat bij ons bekend is als het Overjordaanse ofwel Gil'ad [Gilead]. Toch hadden ze het al achttien jaar lang bezet, maar daar bleef het niet bij. Ze wilden meer en besloten daarom uiteindelijk de Jordaan over te steken.

שופטים Shof'tim [Richteren] 10:9-10

“Uiteindelijk staken de Amonieten zelfs de Jordaan over om de strijd aan te binden met Yehuda [Juda], Bin'yamin [Benjamin] en Ef'rayim [Efraïm]. De Israëlieten kregen het zo zwaar te verduren dat ze de Eeuwige te hulp riepen en zeiden: We hebben tegen U, onze G'd, gezondigd door U de rug toe te keren en de Ba'als te dienen!”

Tot dan toe moesten alleen de 2 ½ stammen in Gil'ad aan de oostkant van de Jordaan het onder het juk van de Amonieten ontgelden, terwijl de Israëlieten ten westen van de Jordaan door de Filistijnen geteisterd werden, maar toen de Amonieten de Jordaan overkwamen om ook de stammen Juda, Benjamin en Efraïm aan te vallen, schreeuwden de Israëlieten het uit voor de Eeuwige. Zij beseften, dat dit Zijn straf was voor hun ontrouw en afval, want Hij had al bij monde van Moshe aangekondigd, dat Hij een verschrikkelijk onheil over hen zal brengen als ze Hem de rug toekeren en Zijn wetten en voorschriften verwerpen en naast zich neerleggen: *“Ik zal Mij tegen jullie keren, zodat jullie door je vijanden verslagen worden. Jullie zullen worden overheerst door mensen die je haten, en op de vlucht slaan, zelfs als niemand je verjaagt. Als jullie Mij dan nog niet gehoorzamen, zal ik de straf voor jullie zonden zevenmaal zo zwaar maken!”* (ויקרא Vayiq'ra [Leviticus] 26:17-18).

Doordat de Israëlieten het zo zwaar te verduren kregen zochten ze hun heil bij hun eigen G'd, die ze zelf ingeruild hadden tegen de afgoden van hun vijanden. De in grote nood verkerende stammen beseften maar al te goed dat ze deze hele ellende aan zichzelf te danken hadden omdat ze met de import van de vreemde goden als Ba'al, Ishtara en Moloch en het vereren van

hun afgodsbeelden afgedwaald waren van het rechte pad en tegenover de Eeuwige trouweloos, verraderlijk en zeer verderfelijk gehandeld hadden. Ze waren zeer bang en in hun grote nood beleden ze hun schuld. Ze erkenden dat het hun zonde was, die dit onheil over hen had gebracht en smeekten de G'd van Israël om redding uit de benauwdheid.

שופטים Shof'tim [Richteren] 10:11-14

“De Eeuwige antwoordde: Ik heb jullie vaak genoeg gered: van de Egyptenaren en van de Emorieten, en van de Amonieten en de Filistijnen. Ook toen jullie onderdrukt werden door de Tzidoniërs, de Amalekieten en de Maonieten hebben jullie Mij te hulp geroepen en heb Ik jullie uit hun greep bevrijd. Maar telkens keren jullie Mij weer de rug toe om andere goden te dienen. Daarom bevrijd Ik jullie niet meer. Roep de goden maar te hulp aan wie jullie de voorkeur hebben gegeven. Laten zij jullie nu maar uitkomst brengen!”

De Eeuwige was er helemaal klaar mee!!! Keer op keer draaiden ze Hem de rug toe, maar als ze in de problemen kwamen smeekten ze Hem om hen te redden. En in Zijn goedertierenheid deed Hij dat ook telkens weer. Toch zodra het hen weer goed ging hadden ze Hem niet meer nodig en verkozen de afgoden weer boven Hem. Dat bleef ook zo in al de eeuwen na de tijd van de richteren. Zo maakte de Eeuwige hen in het boek Jeremia hetzelfde verwijt: *“Ze hebben mij de rug toegekeerd, ze kijken Mij niet langer aan. Maar als ze in nood zijn, roepen ze: Kom toch, red ons! Waar zijn dan je goden, die jullie zelf gemaakt hebben? Die moeten je maar redden uit je nood!”* (ירמיהו Yir'm'yahu [Jeremia] 2:27-28). Dat is bijna precies hetzelfde wat de Eeuwige hen ook in Richteren 10:14 ten antwoord gaf op hun hulpgeroep: *“Ga die nieuwe goden maar aanroepen, die u zelf hebt uitgekozen! Laten die u maar uit de nood redden!”* (Het Boek). Dit was zeer zeker niet sarcastisch bedoeld, maar om hen op hun dwaasheid te wijzen om de Ba'alim te dienen en hen te laten beseffen dat de goden die zij verkoren hadden, hen niet konden helpen als ze hun hulp het meest nodig hadden. Hij riep ze op om de proef op de som te nemen en zelf te ondervinden wat ze aan hun nieuwe goden hadden. Niets dus!

Hij had het eigenlijk daarbij kunnen laten, Zijn oor voor hun hulpgeroep kunnen sluiten en hen verder aan hun verderf kunnen overlaten. Maar dat deed Hij niet. Hij verweet hen hun grote ondankbaarheid door hen aan al die keren te herinneren, die Hij hen uit hun benauwdheid gered en uit de greep van hun vijanden bevrijd had, maar dat Hij steeds weer stank voor dank van hen kreeg door Hem wederom de rug toe te keren. Hij zei daarom keihard tegen hen, dat Hij hen om deze reden voortaan niet meer zal redden en dat ze hun heil maar bij hun beelden moeten zoeken, die ze zelf gemaakt hadden! En Hij meende wat Hij zei, want Hij zou ze echt niet meer helpen als ze aan Hem ook deze keer slechts een lippendienst zouden bewijzen met hun schuldbekentenis. Hij zei dit om hen op te wekken tot een hartgrondig berouw en een echte bekering en daarvoor was het nodig, dat ze ten volle moesten beseffen hoe afschuwelijk hun afgoderij was en dat ze er zelf van overtuigd moesten zijn dat dit nooit meer mag gebeuren. En ze beseffen dit maar al te goed zoals uit de volgende vers blijkt:

שופטים Shof'tim [Richteren] 10:15-16

“Toen zeiden de Israëlieten tot de Eeuwige: Wij hebben gezondigd. Doe met ons wat U goeddunkt, alleen, bevrijd ons nog deze ene keer! En ze deden de vreemde goden weg en dienden de Eeuwige. Toen kon de Eeuwige niet langer aanzien hoe moeilijk Israël het had!”

De Israëlieten beseffen dat het niet alleen nutteloos, maar vooral verderfelijk was, om zich tot de afgoden te wenden, die zij hadden gediend, en keerden berouwwol terug tot hun eigen G'd, die zij hadden verlaten. Ze wierpen zich aan G'ds voeten neer en herhaalden hun belijdenis, dat zij gezondigd hadden. Ze erkenden nederig, dat zij G'ds straf verdiend hadden en zeiden: *“Doet U maar met ons wat U wilt, maar verlos ons alstublieft nog één keer van onze vijanden!”* (Het Boek). Ze toonden waar berouw, bekeerden zich van hun zonde, vernietigden hun afgoden en gaven de Eeuwige alle eer. Zoals liefdevolle ouders door oprecht spijtvertoon zachter gestemd worden voor hun kinderen op wie ze boos waren omdat ze stoute dingen deden, zo kon ook de Eeuwige de ellende van Zijn berouwwolle volk niet langer aanzien.

שפתיים Shof'tim [Richteren] 10:17-18

“De Amonieten brachten een leger op de been en sloegen hun kamp op in Gil'ad. De Israëlieten verzamelden zich en sloegen hun kamp op in Mitz'pa. De leiders van Gil'ad zeiden tegen elkaar: Degene die als eerste de strijd durft aan te binden met de Amonieten, komt aan het hoofd te staan van heel Gil'ad!”

Gezien het feit, dat de Amonieten hun troepen aan de oostkant van de Jordaan verzamelden en hun kamp in Gil'ad opsloegen, vermoed ik, dat de Israëlieten hun moed en hun vertrouwen in de hulp van Adonai teruggevonden hadden en de Amonieten, die in vers 9 de Jordaan waren overgestoken, inmiddels weer teruggedreven hadden naar de overkant van de Jordaan. Bezielde en aangemoedigd door de Eeuwige verenigden zich de stammen van Israël, die voorheen door hun onderlinge verdeeldheid en gebrek aan een goed besef van het algemeen belang een gemakkelijke prooi voor hun verdrukkers waren, om schouder aan schouder tegen de gehate Amonieten ten strijde te trekken en hun juk van zich af te werpen. Het enige wat hun daarbij nog ontbrak, was een sterke strategische legeraanvoerder. Daarom kwamen de oudsten van Gil'ad in Mitz'pa voor een vergadering bij elkaar, om te beraadslagen wie het opperbevel over hun leger zou voeren.

שפתיים Shof'tim [Richteren] 11:1-2

“Nu was er in die tijd een zekere Yif'tach [Jefta], een krijgshaftig man, afkomstig uit Gil'ad [Gilead]. Hij was door zijn vader Gil'ad verwekt bij een hoer, maar Gil'ad had ook zonen bij zijn eigen vrouw. Toen die volwassen waren, hadden ze Yif'tach weggejaagd met de woorden: Jij krijgt geen erfdeel uit het bezit van onze vader, want je bent de zoon van een andere vrouw!”

Yif'tach [Jefta], de hoofdpersonage van deze tweedelige studie mag dan wel een zoon van de vooraanstaande Gil'ad [Gilead] uit de stam M'nashe [Manasse] geweest zijn, maar in aanzien bij zijn stamgenoten en bij zijn eigen familie was hij beslist niet, want was een ממזר mam'zer, een bastaard ofwel een kind uit een verboden relatie. Sterker nog, hij was niet alleen maar een buitenechtelijk kind, maar zelfs de zoon van een hoer. De Leidse Vertaling probeert dit wel te verbloemen door het met “zoon ener ongehuwde vrouw” te vertalen, maar in de Hebreeuwse grondtekst staat toch echt wel בן־אישה זונה ben-isha zona - zoon van een hoer.

Omdat de familie Gil'ad, die in het gelijknamige gebied Gil'ad aan de oostelijke kant van de Jordaan woonde, tot de elite behoorde, werd hij door de wettige zonen van zijn vader onterfd en uit zijn ouderlijk huis weggejaagd, toen zij volwassen waren. Hoewel Yif'tach er zelf niet om gevraagd had een hoerenzoon te zijn en het ook niet zijn schuld was dat hij door zijn vader verwekt werd bij een vrouw die geen echtgenote en ook geen bijvrouw van hem was, maar een publieke vrouw, werd het toch als iets schandelijks voor hem gezien en zijn stiefbroers wilden derhalve niets met hem te maken hebben en verjaagden hem uit het land.

שפתיים Shof'tim [Richteren] 11:3

“Yif'tach had voor zijn broers de wijk moeten nemen en zich gevestigd in de streek Tov [Tob]. Daar sloot zich een stel schurken bij hem aan, die met hem eropuit trokken!”

Nadat Yif'tach door zijn stiefbroers onterfd was en naar het buitenland moest vluchten, ging hij in Tob wonen, in het Hebreeuws טוב Tov genaamd, een kleine Aramese staat in het noorden van het Overjordaanse, ongeveer 20 km ten zuidoosten van het Meer van Galilea. In de stedenlijst van farao Thutmosis III staat het vermeld onder de naam Tub en in de Amarna-brieven van 1350 v.g.T. wordt het Tubu genoemd. Volgens de laatste lag het in de buurt van Nesiba, het huidige Nassib in Syrië, en daarom is het waarschijnlijk identiek met het moderne Taibiyah tussen Bosra en Dara, het bijbelse Edrei. Het land Tov was in latere tijden een bondgenoot van de Amonieten tegen David (שמואל ב Sh'mu'el bet [2 Samuël 10:6 en 8]). Met Tobia (מכבים א Makabim alef [1 Maccabeeën] 5:13) en het land van de Tobiaden (מכבים ב)

Makabim bet [2 Maccabeeën] 12:17) ofwel het gebied van de Tubianen (Willibrordvertaling) zou dezelfde streek bedoeld kunnen zijn.

Yif'tach zocht zijn toevlucht in Tov, waar hij zich omringde met strijdlustige mannen, een bende vrijbuiters, waarmee hij zijn eigen militie oprichtte. Als vluchteling kwam hij met lege handen naar Tov en het was daar voor hem blijkbaar moeilijk om werk te vinden. Omdat hij niet wilde bedelen moest hij de kost verdienen met zijn zwaard. De omgang daarmee zal hij wel van kleins af van zijn vader geleerd hebben. Zijn vechtlust en zijn dapperheid waren waarschijnlijk alom bekend en zo hebben al spoedig allerlei strijdbare mannen, die in dezelfde moeilijke omstandigheden verkeerden als hij, zich onder zijn aanvoering geschaard. Zo leidde Yif'tach in het land Tov als aanvoerder van een groep huurlingen een vrijbuitersbestaan.

שופטים Shof'tim [Richteren] 11:4-6

“Enige tijd nadat de Amonieten hun kamp hadden opgeslagen in Gil'ad, bonden ze de strijd aan met Israël. Toen de oorlog eenmaal was uitgebroken, gingen de oudsten van Gil'ad naar Tov om Yif'tach terug te halen. Kom terug, zeiden ze tegen hem, en wees onze aanvoerder in de strijd tegen de Amonieten!”

Op een zekere dag verlieten de Amonieten hun kamp in Gil'ad en trokken tegen de Israëlieten ten strijde, die nog steeds geen opperbevelhebber hadden omdat er blijkbaar niemand in hun midden was, die deze belangrijke post op zich kon nemen. In vers 18 van hoofdstuk 10 waren de leiders het wel met elkaar eens geworden dat degene die het durft om hen aan te voeren in de strijd tegen het invasieleger aan het hoofd zal staan van heel Gil'ad, het Oostjordanland, maar wie dat zou zijn was op dat moment nog niet bekend.

De faam van Yiftach's vechtkunst en zijn heldhaftigheid was inmiddels echter zelfs tot Gil'ad doorgedrongen, want nu viel hun keuze duidelijk op hem. Hij was een geduchte krijgsman, een dappere held, die zijn zwaard wist te hanteren en zijn huurlingenlegertje wist aan te voeren, en dus moest hij de man zijn, die Israël zou verlossen. Daarom wendden de leiders van Gil'ad zich tot Yiftach om hem als aanvoerder van het leger te benoemen.

Ze deden hun verzoek om hulp niet per brief en hadden ook geen bode tot hem gezonden om hem uit de ballingschap terug te halen, maar gingen zelf helemaal naar het land Tov om persoonlijk met hem hierover te praten om geen risico te lopen, een afwijzend antwoord van hem te krijgen. De zaak lag immers zeer gevoelig, want in vers 7 zullen we straks namelijk zien, dat de leiders van Gil'ad die hem te hulp riepen, zijn eigen stiefbroers waren, die hem destijds uit het ouderlijk huis gezet hadden omdat ze hun erfenis niet met een hoerenzoon wilden delen. Dat beseften zij maar al te goed en het zal derhalve niet makkelijk voor hen geweest zijn om door het stof te gaan en hem nu nederig te smeken terug te komen om hun aanvoerder te worden in de strijd tegen de Amonieten. In Romeinen 8:28 schrijft Sha'ul [Paulus]: *“Wij weten nu, dat G'd alle dingen doet medewerken ten goede voor hen, die G'd liefhebben, die volgens Zijn voornemen geroepen zijn!”* (NBG). Dat was ook hier het geval, want als Yif'tach niet door zijn stiefbroers uit het huis van zijn vader was weggejaagd en naar het land Tov moest vluchten, dan was hij waarschijnlijk nooit zo een vermaarde dappere krijgsheld geworden.

שופטים Shof'tim [Richteren] 11:7

“Maar Yif'tach zei: Uit minachting hebt u mij uit het huis van mijn vader verdreven. En nu u in het nauw zit, komt u bij mij?”

Yif'tach zelf zat niet echt op hen te wachten, want dit was zijn oorlog niet. In het land waar hij in ballingschap leefde had hij geen last van de Amonieten en bovendien was hij zijn verstoting uit Gil'ad nog niet vergeten en wilde met hen niets meer te maken hebben. Daarom weigerde hij hun aanbod aanvankelijk. Zeer terecht reageerde hij nors en herinnerde hen aan datgene wat ze hem aangedaan hadden: *“Waarom komt u bij mij als u mij haat en mij uit mijn vaders huis hebt weggejaagd? Waarom komt u nu u in de problemen zit?”* (Het Boek). Yif'tach had natuurlijk helemaal gelijk en daarom moeten we het ook vanuit zijn perspectief bekijken. Ze lieten hem destijds duidelijk blijken dat ze een hekel aan hem hadden en dat ze hem nooit als hun gelijke zouden accepteren. En nu opeens wel, en dan zelfs nog als een meerdere? Waarom zou hij

hun geloven dat ze hun aanbod werkelijk meenden en hoe konden ze verwachten dat hij serieus daarop in zou gaan? Daarom deed hij dat in eerste instantie ook niet, maar bracht hen onder het oog hoe schandelijk ze hem vroeger behandeld hadden en hij verwachtte op zijn minst een oprecht excuus en een belijdenis dat ze er berouw van hadden zoals ze ook tegenover de Eeuwige hun berouw getoond hadden voor hun afgoderij toen ze Hem om hulp smeekten.

שפתיים Shof'tim [Richteren] 11:8-11

“U hebt gelijk, antwoordden de oudsten van Gil’ad. Maar nu willen we ons met u verzoenen. Als u met ons meegaat en de strijd aanbindt met de Amonieten, komt u aan het hoofd te staan van heel Gil’ad. Yif’tach antwoordde: Als u me terughaalt om de strijd aan te binden met de Amonieten en als de Eeuwige ze in mijn macht geeft, mag ik dus uw leider zijn? Daar kunt u op rekenen, zwoeren ze. Het zal gebeuren zoals u zegt, de Eeuwige is onze getuige. Yif’tach ging met de oudsten mee naar Gil’ad, waar hij door het volk tot aanvoerder en leider werd aangesteld. En in Mitz’pa [Mispa] herhaalde hij ten overstaan van de Eeuwige nog eens alles wat hij had gezegd!”

Op zijn vraag waarom ze nu bij hem gekomen zijn nu ze zelf in moeilijkheden zaten gaven ze heel eerlijk ten antwoord: *“Omdat we u nodig hebben!”* (Het Boek). En ze erkenden dat hij gelijk had. Ze toonden berouw en wilden het met hem goedmaken door hem het opperbevel over de troepen en de leiding over heel Gil’ad aan te bieden. Daarmee wilden ze hem een eer bewijzen, die de hem aangedane oneer en verachting kon rechtekken. Zijn reactie was gelijk aan die van de Eeuwige: toen hij zag dat zij oprecht berouw hadden van hun zonden was hij bereid hen te vergeven en op hun verzoek om hulp in te gaan.

Toch nam hij de proef op de som en vroeg om een bevestiging: *“Als ik op jullie verzoek nu terugga om de strijd met de Amonieten aan te binden en als de Eeuwige hen in mijn macht geeft, dan kom ik dus aan het hoofd van Gil’ad te staan?”* (Groot Nieuws Bijbel). Hij begon met het woordje “als” en gaf daarmee dus niet meteen een toezegging, maar liet deze afhangen van twee voorwaarden: de zegen van de Eeuwige om de overwinning te behalen en de garantie dat ze zich daadwerkelijk aan hun woord houden. Door de Eeuwige erbij te betrekken wilde Yif’tach de Israëlieten eraan herinneren, dat in principe niet hij, maar de G’d van Israël degene is, die de Amonieten zal verslaan en hen uit hun nood zal redden en dat hijzelf slechts door HaShem als werktuig verkozen was om dit te bewerkstelligen. Zo gaf hij alle eer aan de Eeuwige. Ze hoefden daar niet lang over na te denken en zeiden meteen: *“Inderdaad, daar staan wij voor in! De Eeuwige zelf is onze getuige!”* (Groot Nieuws Bijbel).

Daarop ging Yif’tach met de leiders van Gil’ad mee naar Mitz’pa, de plaats waar zij allen vergaderd waren en werd daar met ieders instemming aangesteld als aanvoerder van het leger, als hoofd van Gil’ad en als richter van Israël, want in hoofdstuk 12:7 wordt gezegd: *“Zes jaar was de Gil’adiet Yif’tach richter over Israël!”* In een algemene volksvergadering werd deze overeenkomst bekrachtigd nadat Yif’tach voor het aangezicht van de Eeuwige alles herhaald had wat er was afgesproken.

שפתיים Shof'tim [Richteren] 11:12-13

“Yif’tach stuurde gezanten naar de koning van de Amonieten met de vraag: Wat bezielt u om mij op mijn eigen grondgebied aan te vallen? De koning van Amon antwoordde de afgezanten van Yif’tach: Dat weet u heel goed! Israël heeft, toen het uit Egypte wegtrok, land van mij in bezit genomen: het hele gebied vanaf de Ar’non [Arnon] tot aan de Yaboq [Jabbok] en de Yar’den [Jordaan]. Ik raad u aan mij dat nu zonder slag of stoot terug te geven!” (NBV).

In zijn nieuwe ambt als hoofd van Gil’ad en שופט shofet [richter] van Israël zond Yif’tach boden naar de niet bij name genoemde koning van Amon om opheldering te vragen over de reden van diens aanval op zijn land. Hoewel Yif’tach een strijdbare held was die niet bang was om tegen de vijand ten strijde te trekken, probeerde hij eerst om dit conflict zonder bloedvergieten te beslechten. Hij bood de Amonieten daarom de kans om hun aanval met redelijke argumenten te rechtvaardigen. Over het feit, dat ze Gil’ad al 18 jaar lang onderdrukt en geterroriseerd hadden,

had hij het niet eens. Zijn vraag had slechts betrekking op de recente aanval. Als de Amonieten hem ervan konden overtuigen dat zijn volk hen daadwerkelijk onrecht aangedaan had, dan was hij bereid om de consequenties daarvan te aanvaarden en het met hen goed te maken. Maar zo niet, dan zou hij korte metten met hen maken! In reactie hierop gebruikte de koning van Amon als excuus voor zijn aanval de leugen, dat de Israëlieten 300 jaar geleden het gebied van Gil'ad van zijn voorouders zouden hebben afgepakt en dat hij dit nu terug wilde hebben.

שפתיים Shof'tim [Richteren] 11:14-27

“Toen stuurde Yif'tach opnieuw gezanten naar de koning van de Amonieten. Ditmaal moesten ze de volgende boodschap overbrengen: Dit zegt Yif'tach: Israël heeft nooit land van de Moavieten of de Amonieten afgenomen! Zo is het gegaan: Toen de Israëlieten weggingen uit Egypte, trokken ze door de woestijn naar de Rietzee en kwamen daarna bij Qadesh. Israël stuurde gezanten naar de koning van Edom met het verzoek of ze door zijn land mochten trekken, maar hij gaf daaraan geen gehoor. Aan de koning van Moav werd hetzelfde verzoek voorgelegd, maar ook hij willigde het niet in. Dus moest Israël in Qadesh blijven. Ten slotte kozen ze hun weg door de woestijn, om het gebied van Edom en Moav heen. Ze bleven ten oosten van Moav en sloegen hun tenten op aan de overkant van de Ar'non. Ze zijn dus nooit op het grondgebied van Moav geweest, want ze zijn de grensrivier de Ar'non niet overgestoken. Vervolgens stuurde Israël gezanten naar Chesh'bon, naar koning Sichon van de Amoriëten, met het verzoek of ze over zijn grondgebied naar hun eigen land mochten trekken. Sichon vertrouwde Israël echter niet binnen zijn grenzen. Hij verzamelde zijn troepen, sloeg zijn kamp op in Yachatz en deed een aanval op Israël. Maar de Eeuwige, de G'd van Israël, leverde Sichon met zijn hele leger aan Israël uit, zodat ze werden verslagen. Israël nam het hele gebied in bezit dat aan de Amoriëten had toebehoord. Ze namen al het land van de Amoriëten in bezit: het hele gebied van de Ar'non tot aan de Yaboq en van de woestijn tot aan de Jordaan. Welnu, de Eeuwige, de G'd van Israël, heeft de Amoriëten voor Zijn eigen volk verdreven. En ú meent aanspraak te kunnen maken op hun bezit? Nee! Wat u dankzij uw god Kemosh in bezit hebt gekregen kunt u uw eigendom noemen, maar het bezit van degenen die de Eeuwige, onze G'd, voor ons verdreven heeft, is ons eigendom! Bent u soms meer dan koning Balaq van Moav, de zoon van Tzipor? Heeft hij ons ooit ons grondgebied betwist en ons daarom aangevallen? De Israëlieten wonen nu al driehonderd jaar in Chesh'bon en Aro'er en de omliggende dorpen en in de steden langs de Ar'non. Waarom hebben de Amonieten dan niet eerder geprobeerd dat gebied te bevrijden? Ik heb u niets misdaan, maar u doet mij onrecht door mij aan te vallen. Laat de Eeuwige, de hoogste Rechter, vandaag rechtspreken tussen de Israëlieten en de Amonieten!”

De behandeling van שפתיים Shof'tim [Richteren] 11:1-33 in dit eerste deel van deze studie over de gelofte van Yif'tach loopt synchroon met de haf'tara van de parasha חקת Chuqat. Hier in de verzen 14 t/m 27 zien we de duidelijke link tussen de haf'tara en de parasha zelf. Yif'tach deed nog een laatste poging om aan de Amonieten uit te leggen waarom het door hen betwiste gebied Gil'ad rechtmatig toekwam aan de stammen R'uven [Ruben], Gad en de helft van de stam M'nashe [Manasse] en dat de Amonieten niet het minste recht hadden op dat land, want er was immers niets van de Amonieten afgepakt, die verder oostelijk woonden. Hij wees hen op het feit dat de Israëlieten Gil'ad inmiddels al drie eeuwen in bezit hadden en vroeg hen waarom zij dit gebied in al die jaren nooit voor zichzelf opgeëist hadden en nu opeens wel? Uit dit alles concludeerde Yif'tach, dat de Israëlieten in deze kwestie niets te verwijten viel en de schuld bij de Amonieten lag. Daarom beëindigde hij zijn pleidooi met de woorden: *“Laat de Eeuwige, de hoogste Rechter, vandaag rechtspreken tussen de Israëlieten en de Amonieten!”*

שפתיים Shof'tim [Richteren] 11:28

“Maar de koning van de Amonieten trok zich niets aan van de boodschap die Yif'tach hem had laten overbrengen!”

De koning van Amon was echter niet voor rede vatbaar, schonk geen enkele aandacht aan de argumenten en de historische feiten die Yif'tach naar voren bracht en reageerde helemaal niet

op zijn boodschap. De laatste poging om het geschil met de Amonieten via diplomatie op te lossen was dus mislukt en een grote veldslag tussen beide legers was derhalve onvermijdelijk.

שופטים Shof'tim [Richteren] 11:29

“Toen werd Yif'tach gegrepen door de Geest van de Eeuwige. Hij trok door heel Gil'ad en M'nashe, ging daarna weer terug naar Mitz'pa in Gil'ad en trok van daar naar het gebied van de Amonieten!” Het Boek: *“Toen kwam de Geest van de Here over Jefta en hij leidde zijn leger dwars door het gebied Gilead en Manasse, langs de stad Mizpa in Gilead en viel de Amonieten aan!”* Groot Nieuws Bijbel: *“Gedreven door de Geest van de Heer riep Jefta iedereen in het gebied Gilead en Manasse op tot oorlog. Weer terug in Gilead, trok hij met zijn troepen naar Mispa. Vanhieruit rukte hij op tegen de Amonieten!”*

In de NBV lezen we, dat Yif'tach gegrepen werd door Ruach HaShem, de Geest van de Eeuwige, in Het Boek kwam de Geest van de Eeuwige over Yif'tach en in de Groot Nieuws Bijbel werd Yif'tach gedreven door de Geest van de Eeuwige. De vraag is in dit geval wat het nu precies inhoudt. In de Hebreeuwse grondtekst staat letterlijk: *“En de Geest van de Eeuwige kwam op Yif'tach - על־יפתח רוח יהוה - Vat'hi al-Yif'tach Ruach HaShem.”* Als wij het hele bijbelboek Shof'tim [Richteren] doomemen zien we, dat van de andere richters, die door G'd als leiders van Israël waren aangewezen, eveneens gezegd wordt dat de Geest van de Eeuwige op hen kwam en dat dit vrijwel meteen gevolgd werd door hun overwinning op Israëls vijanden. Daarmee bevestigde de Eeuwige de richters in hun ambt en verzekerde hen van het welslagen van hun taak. Dit was dus ook bij Yif'tach het geval.

Maar nu maakte hij de grootste fout van zijn leven, die met geen enkel woord goed te praten valt: Hij deed een gelofte aan de Eeuwige die ten eerste helemaal niet nodig was, ten tweede totaal ondoordacht en heel vaag was en ten derde in strijd was met G'ds wet, de Tora en met de menselijke ethiek en ten vierde op grond van het voorgaande makkelijk herroepen had kunnen worden. Voor alle duidelijkheid zullen we de inhoud van deze gelofte derhalve in meerdere vertalingen lezen:

שופטים Shof'tim [Richteren] 11:30-31

*“Hij beloofde de Eeuwige: Als U de Amonieten aan mij uitlevert en ik behouden terugkeer, dan zal **de eerste** die me vanuit mijn huis tegemoetkomt voor U zijn; die zal ik als brandoffer aan U opdragen!”* NBG: *“Toen deed Jefta de Here een gelofte en zeide: Indien Gij de Ammonieten in mijn macht geeft, dan zal **hetgeen** mij uit de deur van mijn huis tegemoet komt, wanneer ik behouden van de Ammonieten terugkeer, de Here toebehoren, en ik zal het ten brandoffer brengen!”* Herziene Statenvertaling: *“En Jefta deed de Heere een gelofte en zei: Als U de Ammonieten geheel in mijn hand zult geven, dan zal **dat wat** naar buiten komt en mij vanuit de deur van mijn huis tegemoetkomt als ik in vrede terugkeer van de Ammonieten, voor de Heere zijn, en ik zal het als brandoffer offeren!”* Leidse Vertaling: *“En Jefta legde deze gelofte voor de Heer af: Indien Gij de Ammonieten in mijn hand geeft, dan zal **de eerste** die mij uit de deur van mijn huis tegemoet komt, wanneer ik in vrede van de Ammonieten terugkeer, aan den Heer behoren: ik zal hem ten brandoffer brengen!”* Groot Nieuws Bijbel: *“Toen beloofde Jefta aan de Heer: Als U de Ammonieten in mijn macht geeft en als ik weer veilig en wel thuiskom, dan zal **wie of wat** me ook maar uit mijn huis tegemoet komt, voor U zijn; als offer zal ik het U aanbieden!”*

Om te beginnen was deze hele gelofte totaal overbodig, want als de Geest van de Eeuwige op Yif'tach was hoefde hij eigenlijk niet te twijfelen aan zijn overwinning. Het gedreven zijn door de Geest van de Eeuwige in de strijd tegen de Amonieten en het doen van een gelofte aan G'd voor een overwinning valt daarom niet met elkaar te rijmen. Dat was dus nergens voor nodig. Maar enfin, hij deed het! Op zich is er helemaal niets mis mee om een belofte aan de Eeuwige te doen met de juiste intentie. Als men Hem bijvoorbeeld uit dankbaarheid van tevoren belooft om Hem te loven en te prijzen voor Zijn hulp, dan mag dat natuurlijk altijd. Maar als men een gelofte doet om daarmee iets gedaan te krijgen op de wijze van “voor wat hoort wat”, dan is men fout bezig, want dat is een soort omkopen en zo werkt dat bij de Eeuwige niet. De afgoden

moest men omkopen met offers, maar onze G'd laat Zich niet omkopen. Toch was dit precies wat Yif'tach deed, want zijn gelofte was wel degelijk een vorm van omkopen. Hij beloofde de Eeuwige een brandoffer te brengen in ruil voor de overwinning en een behouden thuiskomst, maar hij zei er niet bij wat het offer precies inhield.

De vraag die hierbij opkomt is natuurlijk, welk slachtoffer hij hiervoor in gedachten had. Als we naar de hier geciteerde vertalingen kijken, dan zien we dat we daar meerdere kanten mee op kunnen gaan. Zowel de NBV alsook de Leidse Vertaling heeft het over “de eerste”, en daarmee kan dus alleen maar een mens bedoeld zijn. De Herziene Statenvertaling daarentegen vertaalt het met “dat wat” en kan dus alleen een dier zijn. De NBG-vertaling is iets voorzichtiger, spreekt slechts van “hetgeen” en laat het dus in het midden. De Groot Nieuws Bijbel maakt het helemaal niets uit of het een mens of een dier is en vertaalt het simpelweg met “wie of wat”. Dat komt op hetzelfde neer als “het eerste het beste”. Het probleem is echter, dat de Hebreeuwse grondtekst daarin ook niet echt duidelijk is en daarover geen uitsluitel geeft of het een mens of een dier was. Taalkundig gezien kan elke vertaling dus de juiste zijn, want in principe betekent dit, dat Yif'tach het eerste levende wezen, dat hem vanuit de deur van zijn huis tegemoetkomt, als brandoffer zou brengen. Hij noemde geen dier en ook geen persoon, maar liet het volledig van de toeval afhangen. Yif'tach nam daarmee een enorm risico met het formuleren van zijn gelofte, want hij zette daarmee het leven van zijn vrouw en zijn dochter op het spel.

Velen hebben zich derhalve in de loop der eeuwen afgevraagd of Yif'tach daarmee toch wel een dier bedoeld zal hebben, want in die dagen was het heel normaal, dat mensen en dieren in dezelfde ruimte leefden en daarom achten zij het mogelijk dat een dier het eerste was, dat uit de deur Yif'tach tegemoet zou komen. Toch vind ik dit niet waarschijnlijk. Staldieren zoals koeien, geiten en schapen zullen wel niet zo gauw uit de deur van zijn huis naar hem toe gerend zijn. Huisdieren natuurlijk wel, maar die offert men niet en Yif'tach zou heus niet het risico van een onrein dier genomen hebben. Als hij al een offerdier in gedachten had, dan zou hij echt wel het beste van zijn vee aan de Eeuwige beloofd hebben.

Sommigen gaan er daarom van uit, dat Yif'tach bij het doen van zijn gelofte dus toch aan een mens gedacht had gezien de ernst van de situatie. Bovendien zou een dierenoffer in deze context ook niets bijzonders geweest zijn omdat men die ook zonder gelofte gebracht had, maar het gaat hier juist om een buitengewoon offer. Toch hoe kon Yif'tach zoiets nou beloven? Hij had toch moeten weten dat de Eeuwige een gruwelijke hekel aan mensenoffers heeft? Daar ga ik in het tweede deel van deze studie wat uitgebreider op in. Nadat hij zijn belofte gedaan had rukte Yif'tach met zijn leger tegen de Amonieten op en viel hen aan.

שופְּטִים Shof'tim [Richteren] 11:32-33

“Toen trok hij op tegen de Amonieten en bond de strijd met hen aan, en de Eeuwige leverde ze aan hem uit. Yif'tach sloeg hen terug van Aro'er tot Minit en Avel-K'ramin en nam daarbij niet minder dan twintig steden in. Zo bracht hij een zware nederlaag toe aan de Amonieten, die het hoofd moesten buigen voor de Israëlieten!”

De oorlog tegen de Amonieten wordt slechts met een paar woorden afgedaan en liep heel goed af voor de gedreven veldheer Yif'tach en zijn leger, die als glorieuze winnaars uit de strijd kwamen. Ze hadden de Amonieten een verpletterende nederlaag toegebracht en hen tot diep in hun eigen land teruggedrongen.

Hier eindigt de haftara van de Parasha Chuqat en daarmee ook het eerste deel van deze studie, maar het eigenlijke tragische verhaal van Yif'tach en zijn dochter gaat nu pas beginnen. Daar gaan we de volgende keer alle aandacht aan besteden. Ik wil deze studie derhalve afsluiten met het goedbedoelde advies om beter niets te beloven dan ondoordachte geloften af te leggen met niet te voorziene gevolgen: *“Als u helemaal geen gelofte doet, valt u niets aan te rekenen!”* (דְּבָרִים D'varim [Deuteronomium] 23:23. Met andere woorden: *“Als je geen belofte doet, kun je ook geen schuld op je laden!”* (GNB). Een soortgelijk advies vinden wij in de Talmud: *“Maak er geen gewoonte van om geloften af te leggen”* (נְדָרִים Nedarim 20a) en *“Je kunt beter geen gelofte doen dan een gedane gelofte niet inlossen!”* (קֹהֵלֶת Qohelet [Prediker] 5:4). Amen!